

Sovětské vojenské teoretické myšlení před Velkou vlasteneckou válkou

V červnu letošního roku uplynulo 35 let od doby, kdy fašistické Německo věro-
lomně napadlo Sovětský svaz.

Důsledkem mnichovské politiky buržo-
azně demokratických vlád, která směřo-
vala proti SSSR, bylo to, že hitlerovské
Německo snadno postupně zničilo své zá-
padní nepřátele a okupovalo téměř celou
Evropu. Anglicko-francouzské vojenské
spojenectví prakticky zaniklo a přestalo
existovat. Buržoazie hlavních evropských
států nebyla s to ochránit před fašistickými
agresory ani svou třídní demokracii,
ani národní svobodu vlastních národů.
Nebezpečí úplné nadvlády hitlerovců nad
celým světem pokládali mnozí buržoazní
vůdci za neodvratné. Hlavní překážku na
cestě ke světové válce, Sovětský svaz, vůdci
fašistického Německa zamýšleli zničit jed-
ním bleskovým úderem během šesti týdnů.

Komunistická strana a sovětská vláda
velmi pozorně sledovala činnost agresorů.
Obrat německé agrese na Západ neukoléb-
al bdělost Sovětského svazu. Vítězství
Německa v západoevropském tažení posu-

zovali i sovětské představitelé jako fak-
tor, který vytváří podmínky k obratu ně-
mecké agrese proti SSSR. Proto opatření,
která strana a vláda přijímaly po zaháje-
ní války ke zvýšení obranyschopnosti stá-
tu, byla značně rozšířena a zahrnovala
všechny stránky života a činnosti sovět-
ské společnosti.

Ústřední výbor VKS(b) sehrál velkou
úlohu při řešení otázek dalšího upevňová-
ní ozbrojených sil, při zvyšování kvality
bojové a operační přípravy i růstu boje-
schopnosti vojsk.

Sovětská vojenská věda dosáhla vý-
znamných úspěchů. Zajišťovala cenné zá-
věry pro neustálé zdokonalování vojenské
výstavby, pro technickou vybavenost
vojsk, pro rozvoj sovětského vojenského
umění.

Cílem tohoto článku je zhodnotit prv-
ní období druhé světové války a ukázat
nutnost studovat zkušenosti a rozvíjet so-
větské teoretické myšlení před zahájením
Velké vlastenecké války.

Hodnocení prvního období světové války

V prvním období světové války, bez
ohledu na rychlý průběh jednotlivých vá-
lek a tažení, můžeme pozorovat některé
nové rysy vojenského umění armád kapi-
talistických států, které úzce souvisely
především se zaváděním velkého množ-
ství motorizované bojové techniky a se
zdokonalováním dříve známých prostřed-

ků ozbrojeného zápasu. Nové zásady ve-
dení války nebo operace, které odpoví-
daly duchu doby a byly použity s překva-
pením pro nepřítel, vedly ke známým
úspěchům. Na druhé straně však absolu-
tizace zkušeností minulosti, např. zkuše-
ností z první světové války, měla za ná-
sledek porážky a neúspěchy.

Již na začátku druhé světové války byly zřejmě některé nové rysy strategického významu:

— velký rozmach rozpoutaných válečných akcí,

— vysoká tempa a dynamičnost sražení,

— postupné vedení operací po určitých časových přestávkách,

— vznik strategických přestávek v činnosti útočící strany atd.

Jedním z hlavních rysů prvního období války byl úspěch „bleskové války“, na kterou se spoléhalo vrchní velení fašistického Německa. Wehrmacht uskutečnil celou řadu rychlých válek — tažení a jednotlivých operací proti různým státům s využitím mohutné úderné síly, manévrovosti a mobility. Idea „bleskové války“ byla základem plánování všech agresivních tažení v německém generálním štábu. Hlavním cílem německých ozbrojených sil bylo zničit nepříteli jedním strategickým úderem, ve vysokém tempu a v omezeném čase. Přitom aktivní činnost měla přerušovaný charakter. „Blesková válka“ — tažení se střídaly se strategickými přestávkami, v jejichž průběhu probíhalo přeskupení sil a vojska se připravovala k dalšímu úderu.

Analýza svědčí o tom, že žádné tažení v Evropě netrvalo více než dva měsíce a všechna tažení dohromady (s přihlédnutím k současnému norskému a západoevropskému tažení) netrvala více než čtyři měsíce. Zbývající čas tvořily strategické přestávky.

Úspěch „bleskové války“ byl umožněn díky předpokladům politického a vojenského charakteru. Politické předpoklady vznikly jako důsledek mnichovské politiky západních velmocí, zejména jejich odmítnutí pomoci Polsku a pokračování v „podivné válce“ v roce 1940. Fašistickému Německu se proto podařilo izolovat nepřátele a postupně je porážet. Státy anglicko-francouzské koalice věřily Hitlerovi, že na ně nezaútočí, a z toho důvodu se ani nesnažily po porážce Polska využít strategické přestávky k rozhodným protiopatřením proti agresorovi.

Vojenským předpokladem úspěchu „bleskové války“ bylo to, že Německo vytvořilo převahu sil a prostředků nad nepřitelem, zejména v pohyblivých pozemních vojskách a v letectvu, a že aplikovalo nové požadavky na použití velkého množství vojsk a válečné techniky. „Blesková válka“ měla úspěch, protože byla vedena proti vojensky slabému nebo pasivnímu nepříteli. Ozbrojené síly Polska, Dánska, Norska, Jugoslávie a Řecka byly kvantitativně a kvalitativně horší. Anglic-

ko-francouzská vojska měla značnou bojovou a údernou sílu, avšak jejich velení od začátku přenechalo strategickou iniciativu německým ozbrojeným silám a v tom období ani neplánovalo její získání. Anglicko-francouzská strategie měla vyčkávací a obranný charakter, počítala s tím, že se situace zlepší „sama od sebe“, že čas pracuje ve prospěch západních velmocí. V konkrétní historické situaci prvního období však předpoklady pasivní strategie západních velmocí nebyly správné. Tato strategie napomáhala růstu vojenské převahy fašistického bloku a protože nepočítala s rychlými, i když jen dočasnými změnami v poměru sil, byla poražena. Evropské národy v důsledku toho utrpěly velké ztráty a dlouho strádaly pod jhem fašistických okupantů.

Hitlerovští uchvatitelé věřili, že „blesková válka“ je univerzálním prostředkem k dosažení jejich politických a vojenských cílů. Tím, že absolvovali tento způsob vedení války, neviděli, že idea „blitzkriegu“ nevyčerpává obsah vojenského umění. Válka, tak jak ukazují zkušenosti 20. století, není omezena jen vedením rychlých operací a tažení. Válka vyžaduje dlouhodobé vypětí všech duševních a materiálních možností státu, je krutou zkouškou společenského zřízení, ekonomiky, morálního ducha lidu a armády.

Vojenští stratégové německého fašismu nepozorovali, ani nechtěli upozorovat nové zákonitosti války, které byly v rozporu s jejich dobrodružnými zámysly. První období války ovšem ještě nepřineslo dostatečné množství důkazů neudržitelnosti teorie „bleskové války“. Naopak, toto období jakoby i potvrzovalo pravdivost této teorie. Dobrodružný charakter „blitzkriegu“ byl odhalen později, kdy fašistická vojenská mašinerie narazila na úporný odpor Sovětské armády a Německo muselo vést dlouhotrvající a těžkou válku.

Zvláštní úlohu mělo překvapení a pojetí jeho obsahu. K dosažení překvapení prvního úderu byla věnována zvláštní pozornost utajení nejen začátku útoku, ale i zámyslu operace, směru hlavního úderu, předstížení nepřítelů v rozvíjení vojsk a vytvoření úderného uskupení, použití nových metod průlomu obrany a vyjití do operačního prostoru. Obsah operačních dokumentů dostával jen omezený okruh osob v rozsahu, který byl potřebný ke splnění připravených prací. Používaly byly různé způsoby operačního maskování. K oklamání nepřítelů byly vytvářeny štáby s vlastními rádiovými sítěmi, vojska zaujímal výchozí postavení až před útokem, volila úseky průlomu slabě chrá-

něné nepřitelem, přesunovala se v těžko průchodném terénu atd.

Dosažení překvapení v zahajovacích operacích prvního období války bylo hodnoceno jako nejdůležitější podmínka úspěchu a bylo zabezpečováno souhrnem politických, strategických a operačně taktických opatření. Faktor překvapení byl základem strategických plánů fašistického Německa. Překvapení má skutečně velký význam ve válce, zejména proti slabému nebo nedostatečně připravenému nepříteli; v takovém případě jeho význam může být rozhodující. Nicméně překvapení je pomíjivější faktor. Ve válce proti silnému a úpornému nepříteli mají rozhodující úlohu trvale působící faktory, které jsou určovány celkovým ekonomickým a vojenským potenciálem státu a jeho společenským zřízením.

V průběhu prvního období války bylo možné pozorovat některé zvláštnosti v organizaci ozbrojených sil a ve využívání druhů vojsk. Ukázala se praktická hodnota těch teoretických zásad vojenské výstavby, které byly rozpracovány v předválečném období a tvořily jeho základ.

Nejdůležitějším a novým prvkem ve vojenství bylo prudké zvýšení technického vybavení armád států s vysoce rozvinu-

tým průmyslem. Mnohokrát bylo zveřejněno množství celé řady druhů bojové techniky, která byla ve výzbroji vojsk, jejich konstrukce byla podstatně zdokonalena. Týkalo se to zejména tanků a letectva, jejichž podíl v ozbrojených silách značně vzrostl. To způsobilo kvalitativní skok v rozvoji ozbrojených sil.

První období druhé světové války, které trvalo bezmála dva roky, obohatilo celou řadu nových zásad a závěrů i vojenské umění. Všechny armády at' bojující, či ve válce nezáčastněné, se snažily čerpat nové válečné zkušenosti a využít jich ve prospěch vlastních ozbrojených sil. Značná pozornost byla věnována rozvoji protitankové obrany, a to zesílením protitankového dělostřelectva a zvýšením úlohy výbušných a ženijních zátarasů. Mnohé státy začaly vyrábět tanky se silnějším pancířem, racionálně zkonstruovanými tvary a kanónem větší ráže. Hledaly i optimální varianty konstrukce letounů, určeného v organizační struktuře vojsk.

Obecnými tendencemi rozvoje ozbrojených sil na základě zkušeností prvního období války bylo zvýšení pohyblivosti, zvětšení palebné síly všech druhů zbraní a zdokonalení pancéřové ochrany tanků.

Studium zkušenosti války a sovětské vojenské teoretické myšlení

Zahájená druhá světová válka se stala podnětem k hlubokému studiu zkušeností bojové činnosti a k dalšímu rozvíjení sovětského vojenského umění. Tažení v Polsku, západní Evropě a finsko-sovětský válečný konflikt umožnily prověřit a upřesnit vědecky rozpracované vlastní strategické a operačně taktické principy a zhodnotit klady a nedostatky vojenského umění armád kapitalistických velmocí. To bylo nutné udělat proto, aby byly zapracovány zdůvodněné změny do organizační struktury, výzbroje a bojové přípravy vojsk.

Generální štáb, vědecké pedagogické kolektivy akademií a orgány vojenského tlisku pozorně sledovaly vývoj válečných událostí na Západě a snažily se určit jejich charakteristické rysy a zpracovat první závěry. Již dva měsíce po porážce Polska časopis „Vojennaja mysľ“ uveřejnil článek, ve kterém byly zobecněny zkušenosti německo-polské války. Článek reagoval na některé zvláštnosti bojové činnosti wehrmachtu v Polsku, např. hromadné použití tanků a letectva, vedení hlubokých roztínajících úderů k obklíčení nepřítelů, vysoká tempa útoku atd.

Vojenská akademie M. V. Frunze vydala dva sborníky; jeden, který obsahoval

analýzu německo-polské války a druhý, který byl věnován válečné činnosti v západní Evropě. Tyto materiály využívaly orgány velení, akademií a vojska jako učební pomůcky.

První sovětské publikace o druhé světové válce věnovaly pozornost především novým poznatkům v oblasti vojenského umění; způsobům vedení a formám bojové činnosti vojsk, bojovému použití druhů ozbrojených sil, činnosti tanků, letectva atd.

Podstatný vliv na studium zkušeností války a na rozvoj vojenského teoretického myšlení mělo zasedání pléna ÚV VKS(b) v březnu 1940, které všestranně posoudilo závěry a výsledky války s Finskem. Po určité době tyto otázky projednalo rozšířené zasedání Hlavní vojenské rady, kterého se zúčastnily hlavní představitelé okruhů, armád, pedagogický sbor akademií a komandáři ústředního aparátu Lidového komariátu obrany. Účastníci zasedání důkladně zhodnotili zkušenosti bojů s Finskem a operace wehrmachtu v Polsku.

Mezníkem ve studiu zkušeností války a v rozvoji vojenského umění byla porada vyššího velitelského sboru koncem prosince 1940, na které byly zhodnoceny vý-

sledky bojové přípravy vojsk a aktuální problémy operačního umění a taktiky, projednány základní směry rozvoje sovětské vojenské teorie a zvyšování bojové schopnosti vojsk. Součástí této porady bylo ujasnění těchto problémů:

- charakter soudobých útočných a obranných operací,
- využití mechanizovaných svazků v soudobých útočných operacích a zasažení mechanizovaného sboru do průlomu,
- letectvo v útočné operaci a za vybojování nadvlády ve vzduchu,
- boj střelecké divize v útoku a v obraně.

Středem pozornosti účastníků porady byly problémy organizace a vedení armádních a frontových útočných operací ve vysokém tempu, s přihlédnutím ke zkušenostem fašistických vojsk v Polsku a západní Evropě.

Účastníci zkoumali i problémy organizace a vedení obranných operací, upozornili na nedostatečnou rozpracovanost teorie obrany na operačním stupni (armáda, front) a přijali příslušné závěry k rozvoji této teorie.

Další porady velitelského sboru byly školou formování jednotného strategického a operačně taktického myšlení vedoucích představitelů armády. Obsahem porad a válečných her byly zásady, které charakterizovaly v té době sovětské vojenské umění. Byly základem konkretizace mobilizačních a strategických plánů, upřesnění řádů a obsahu bojové přípravy vojsk.

Materiály porad a uveřejněné publikace zevšeobecňovaly zkušenosti zahájené světové války a bojové činnosti Sovětské armády; odrážely tehdejší stav sovětské vojenské teorie. Bez povšimnutí nezůstal ani jeden problém obecné vojenské teorie.

Sovětské vojenské teoretické myšlení vycházelo z názoru, že v budoucím válečném tažení se střetne SSSR s koalicí imperialistických států, že válka bude mít nekompromisní třídní charakter s nejrozhodnějšími cíli. Při rozvíjení této zásady z let 1930 bylo usměrňováno vojenské myšlení na dva nejpravděpodobnější směry agrese proti SSSR: hlavní ze Západu ze strany fašistického Německa, druhý z Východu ze strany imperialistického Japonska.

První operace druhé světové války umožnily upřesnit obsah počátečního období války a jeho význam pro průběh a výsledek ozbrojeného zápasu. Počáteční období bylo hodnoceno jako časový úsek od zahájení válečné činnosti do zasažení hlavního uskupení ozbrojených sil do sra-

žení. Vycházelo se z toho, že agresor se bude snažit vést úder dříve zmobilizovanými a již rozvinutými vojsky. Opatření, která v minulosti tvořila hlavní obsah tohoto období, např. mobilizace, byla nyní uskutečňována do zahájení války. To poskytovalo útočící straně operačně strategické výhody a podstatně zvyšovalo význam prvních operací pro další průběh ozbrojeného zápasu.

Sovětské vojenské teorii však se nepodařilo vytvořit důslednou koncepci počátečního období války v takové podobě, která by vycházela ze zkušenosti válečné činnosti na Západě. Připouštěla např. možnost mobilizačního rozvinutí po zahájení války, nedostatečně konkrétně hodnotila otázky vedení strategické obrany a vyvedení vojsk z pod prvního úderu.

V předvečer Velké vlastenecké války nestál před sovětskou vojenskou teorií problém, jakému způsobu vedení ozbrojeného zápasu dát přednost — strategickému útoku nebo obraně. Názor na útok, jako na hlavní způsob bojové činnosti, kterým jediným je možné dosáhnout vítězství v ozbrojeném střetnutí, zůstal základem.

Zvláštnost koncepce útoku byla v tom, že vycházela ze zásady odvetného úderu proti nepříteli. Odpovídala charakteru a podstatě sovětského socialistického státu, kterému záleželo na uchování míru, a který se nepřipravoval přepadnout žádný stát.

Přítom výjimečná důležitost byla přiznávána vybojování a udržení strategické iniciativy od začátku válečné činnosti. Tento problém se však nepodařilo úplně vyřešit, protože bylo nutné sladit jej se zásadou odvetného úderu, která v podstatě vycházela z toho, že na začátku války je nutné použít obranu.

Zkušenosti zahájené druhé světové války umožnily konkretizovat některé zvláštnosti strategické útočné činnosti, zejména na to, že hromadné použití tanků a letectva zvyšuje dynamičnost válečné činnosti, zvětšuje prostorový rozmach a tempo útoku. Vojenská teorie upřesnila úlohu frontu v útoku. Bylo stanoveno, že front se stal „operačně strategickou organizací“, tj. vyšším svazem, který plní funkci plánování bojových úsilí armád a řídicí funkci v procesu operací. Sovětské vojenské teoretické myšlení rozpracovávalo otázku koordinace úsilí několika frontů k dosažení velkého strategického cíle. Přihlíželo k tomu, že v ozbrojeném střetnutí se silným nepřitelem, jakým bylo fašistické Německo, musí mít odvetný úder řadu operací, časově a prostorově sladěných, vedených podle

jednotného zámyslu a pod jednotným vedením.

Pro názory na formy strategické útočné činnosti bylo charakteristické to, že přednost dávaly mohutnému čelnímu úderu do velké hloubky, jehož cílem bylo roztnout strategické uskupení nepřítele a vytvořit předpoklady k jeho zničení po částech. Za důležité formy strategického útoku považovaly i dvoustranný obchvat k obklíčení nepřítele, vedení úderů do boků a jiné.

První tažení druhé světové války poskytl dostatek materiálů k promýšlení takových problémů jako je využití pozemních sil a vzdušných výsadků ve strategické operaci, součinnost pozemních sil s námořnictvem atd. Bylo jasné, že hlavní úlohu při dosažení vítězství mají pozemní síly. Právě tyto síly přinesly úspěch wehrmachtu v Polsku a ve Francii. Přitom charakter úkolů, které plnila pozemní vojska, byl takový, jaký již v třicátých letech stanovilo sovětské vojenské teoretické myšlení. Ve strategickém útoku pozemní vojsko v součinnosti s letectvem prolomovala obranu nepřítele, ničila jeho živou sílu a bojovou techniku, obsazovala nejdůležitější strategické objekty a čáry a vytvářela podmínky pro nové útočné operace. Pozemní vojska v obraně, jako tomu bylo v Polsku a ve Francii, nesla hlavní tíhu při odražení úderných uskupení nepřítele a bránila mu rozvíjet průlom do hloubky.

Sovětské vojenské teoretické myšlení zhodnotilo, že principiálně novou zásadou v použití pozemních sil bylo soustředování pohyblivých vojsk na směrech hlavních úderů a rozhodný postup těchto vojsk. Považovalo za účelné vytvářet k vedení útoku rychlé skupiny frontů, armád (mechanizované sbory, jezdecko-mechanizované armády) a v obranných operacích skupiny rychlých vojsk k vedení mohutných protiúderů.

Sovětská vojenská teorie měla prioritu v názorech na úlohu vzdušných výsadkových vojsk v soudobé válce a řešila otázku jejich hromadného použití ve strategické útočné operaci. Za nejvýhodnější organizační formu tohoto druhu vojsk považovala vzdušný výsadkový sbor. Jeden nebo dva takové sbory mohly být přiděleny frontu, který útočí na hlavním směru. Silné vzdušné výsadky měly být vysazovány do operační hloubky k obsazení důležitých objektů a čar a k zabezpečení úspěšného útoku rychlých skupin frontu nebo armád.

Studium činnosti vojsk v německo-polské válce a tažení v západní Evropě umožnilo sovětské vojenské teorii upřes-

nit názory na bojové použití letectva. Pozornost upoutala taková jeho zvláštnost, jako je soustředování sil na směrech hlavních úderů. Velký zájem vyvolalo vedení samostatných leteckých operací.

Sovětské vojenské teoretické myšlení stanovilo, že letectvo jako druh ozbrojených sil může plnit důležité operačně strategické úkoly:

- podporovat (chránit) činnost vojsk,
- bojovat s operačními zálohami nepřítele,
- zabezpečit vysazení výsadků,
- ochromovat ekonomickou sílu nepřítele,
- dezorganizovat jeho politické řízení a velení vojskům,
- bojovat s vojsky, která uskutečňují strategické přeskupování,
- společně s vojsky PVO státu zabezpečovat normální činnost týlu.

Vybojování nadvlády ve vzduchu bylo nejdříve považováno za jeden z nejdůležitějších úkolů letectva. Teď bylo stanoveno, že letectvo může vést samostatné vzdušné operace s cílem zničit letectvo nepřítele na letištích.

I když bojové zkušenosti a teoretická zkoumání zdůraznily význam hromadného použití letectva, jeho reorganizace ve velké operační a operačně strategické svazy nebyla před válkou uskutečněna. V předvečer války jen dálkové bombardovací letectvo, které bylo prostředkem Hlavního velení, mělo letecké sbory. Ostatní letectvo tvořily divize a samostatné brigády, které byly podřízeny okruhům a armádám.

Válka v Evropě, zvláště letecká „bitva o Anglii“, ve značné míře vyzvala potřebu zrevidovat úlohu a význam vojsk PVO státu. Zkušenosti z hromadného použití bombardovacího letectva umožnily sovětské vojenské teorii udělat důležitý závěr o vytváření zón protivzdušné obrany do celé hloubky možné činnosti bombardovacího letectva nepřítele. Do těchto zón měly být zahrnuty prostředky svazků a útvarů vojsk PVO státu s hlavním úkolem chránit nejdůležitější operačně strategické směry, velká politická a průmyslová centra, železniční uzly, vojska, štáby a základny týlu. Byla zpracována a zdůvodněna idea bodové ochrany objektů protiletadlovým dělostřelectvem a letectvem, která tvořila základ organizace PVO státu.

Souběžně se strategií rozvíjela se i teorie operačního umění. Principy, které přejala sovětská strategie, zejména principy přednosti útoku před obranou, soustředování sil a prostředků na hlavních směrech, součinnosti druhů ozbrojených sil a

jiné, staly se obsahem i operačního umění. Rozvíjelo se v souladu se zásadami teorie vedení hlubokých operací, rozpracované ve třicátých letech.

Na základě analýzy činnosti skupiny armád a frontů dospěla vojenská teorie k závěru, že operační možnosti vojsk mohou být nejlépe realizovány ve frontové útočné operaci. Front jako vyšší operační svaz, mohl neúčinněji zabezpečit využití různých druhů vojsk, zvláště tankových a mechanizovaných, letectva a výsadkových vojsk. Základním způsobem činnosti byl čelní úder. Za velmi důležité považovalo vojenské myšlení vedení úderů do boků k obchvatu a obklíčení vojsk nepřítele.

V souladu s názory operačního umění mohl být takovýto rozmach frontové útočné operace:

- hloubka — do 250 km,
 - šířka — do 300 km,
 - tempo útoku — 10–15 km pro střelecké divize,
 - 40–50 km pro rychlá vojska za den,
 - doba trvání operace — 15–20 dní.
- Front měl mít ve svém složení:
- 4–6 vševojskových armád,
 - 8–10 tankových a motorizovaných divizí,
 - 15–30 leteckých divizí,
 - další posilové prostředky.

Teorie operačního umění upřesnila úlohu armádní útočné operace. Vševojsková armáda mohla mít 14–18 střeleckých divizí, jeden mechanizovaný nebo jezdecký sbor, 10–12 dělostřeleckých pluků ze zálohy Hlavního velení a 2–3 letecké divize. Předpoklad byl takový, že hloubka armádní operace dosáhne 75 až 100 km a šířka pásma útoku 50–80 km. Na jeden km fronty mělo být zasazeno do 40 tanků přímé podpory pěchoty a 50–100 děl a minometů.

Armádní útočná operace byla plánována ve třech obdobích. První období tvořilo průlom taktické hloubky obrany nepřítele; druhé — zasazení armádní rychlé skupiny do průlomu, vysazení vzdušných výsadků a rozvíjení úspěchu v operační hloubce; třetí — obsazení čáry, která zabezpečí vedení další operace. Útok byl chápán jako mohutný úder a rychlý postup všech druhů vojsk, jejichž činnost byla časově a prostorově sladěna. Hlavním cílem vojsk bylo dosáhnout rozhodného vítězství. Toto schéma činnosti armády však nebralo v úvahu přechod vojsk do útoku po dlouhotrvajících obranných bojích z postavení bezprostředního dotyku s nepřítelem.

To nebylo náhodné. Vyplývalo z nedocenění těžkostí při změně hlavního úsilí

vojsk k vedení obranné činnosti. Orgány vojenského řízení prakticky nezkoumaly možnosti vedení strategické obrany. Sovětské vojenské umění v té době nemělo zdůvodněnou teorii obrany, kterou by bylo možné srovnávat s teorií a praxí hlubokých armádních útočných operací. Problematika obranné činnosti vojsk v počátečním období války byla zkoumána jen na strategické úrovni a z hlediska úkolů, které plnily armády příkrytí.

Přechod armády do obrany byl možný jen ve třech případech:

— na vedlejší směru, kdy bylo nutné získat síly pro přípravu útoku na hlavním směru;

— na hlavním směru, kdy bylo zřejmé, že nepřítel má převahu sil a prostředků, a vojska v obraně musí získat čas ke změně poměru sil;

— v případě, kdy bylo možné před přechodem do útoku oslabit síly nepřítele.

Z toho vyplývá, že armádní obranná operace byla chápána jen z hlediska zabezpečení útočné operace.

Organizace armádní obranné operace vyplývala z požadavku, že musí zastavit útok velkých sil nepřítele, musí být protitanková, protidělostřelecká, protivzdušná, protivýsadková a vysoce aktivní. Armáda mohla bránit pásma široké 80–100 km a mít tři pásma obrany:

- předsunuté operační pásmo zátarasů, hluboké 25–50 km;
- taktické pásmo obrany, hluboké 20–30 km,
- operační pásmo obrany, hluboké 20–30 km.

Taktické pásmo obrany bylo považováno za hlavní. V něm byly soustředěny hlavní síly a prostředky obrany. V tomto pásmu měl být útok nepřítele zastaven.

Operační pásmo zahrnovalo pásmo manévru armádních záloh a týlový armádní prostor. Toto pásmo bylo určeno k boji se silnými rychlými silami, kterým se podařilo prolomit taktické pásmo obrany. V operačním pásmu byly budovány protitankové rajóny, zátaras a příčná postavení.

Armáda v obraně na důležitém operačním směru mohla mít ve svém složení 12–15 střeleckých a 1–2 tankových divizí, 1 leteckou divizi, 4–5 dělostřeleckých pluků ze zálohy Hlavního velení a další posilové prostředky. Armáda budovala obranu zpravidla v jednom sledu a do zálohy vyčleňovala 1–2 divize, včetně tankové.

Armádní obranná operace byla chápána jako dovedně organizovaná bojová činnost vojsk od zahájení boje v předsunutém operačním pásmu a v případě, že se

nepříteli podařilo překonat toto pásmo, potom v hlavním taktickém pásmu obrany. Potom byl proti oslabenému nepříteli veden silný úder z boků silami armády a frontu.

Sovětské teoretické myšlení takovým způsobem aktivně reagovalo na události zahájené druhé světové války a v krátké době dokázalo v dostatečné míře určit charakteristické zvláštnosti válečné činnosti. Byly zkonkretizovány a dále rozpracovány nejdůležitější zásady vojenského umění. I když sovětská vojenská teorie nebyla bez celé řady nedostatků, její zá-

věry a zevšeobecněné poznatky ve značné míře obohatily praxi výstavby ozbrojených sil. Specifickou zvláštností rozvoje sovětské vojenské teorie bylo to, že téměř současně se zobecněním zkušeností druhé světové války byly do života zaváděny vědecké závěry. Byl zpracován nový Polní řád, jehož návrh vyšel v červnu 1941, byla změněna některá ustanovení bojových řádů druhů vojsk. Fašistické Německo napadlo Sovětský svaz právě v době, kdy zavádění nových vojenských teoretických zásad do praxe začalo ve všech štábech a svazcích Sovětské armády.

S růstem nebezpečí války komunistická strana, sovětská vláda a sovětský lid rozvinuli práci k upevnění ozbrojených sil. Na základě zkušeností prvních let světové války a bojových zkušeností Sovětské armády byly konkretizovány a upřesněny některé názory na charakter bojů a operací, využití různých druhů ozbrojených sil a druhů vojsk.

Sovětská vojenská věda a vojenské umění prošly první svou prověrkou v mimořádně složité a nepříznivé situaci, která vznikla důsledkem věrolomného napadení nepřitelem. Bez ohledu na to, že Sovětskému svazu byl zasazen úder převahou sil agresora, sovětská vojska vydržela, projevila odvahu a vytrvalost a tím rozbila hitlerovský plán „bleskové války“.

Sovětská vojenská věda a vojenské umění v těžkých podmínkách musely plnit úkoly, které před ně postavila válka. V letech Velké vlastenecké války prokázaly vysokou vyspělost a převahu nad buržoazní vojenskou vědou a uměním. Svědčí o tom vynikající vítězství, dosažená ve složitých podmínkách vojenskopolitické situace, často i za nevýhodného poměru sil a prostředků.